

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА

КОЗАЧЕНКО Юлія Сергіївна

УДК 377.36.013.78:61]:316.61-057.87(410+73)(043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ
КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ У МЕДИЧНИХ
КОЛЕДЖАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА США**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Суми – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Лобова Ольга Володимирівна,
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка, професор кафедри дошкільної та
початкової освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Лавриченко Наталія Миколаївна,
Національний центр МАН України,
головний науковий співробітник;

кандидат педагогічних наук, доцент
Ушмарова Вікторія Володимирівна,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди, професор кафедри теорії і
методики професійної освіти.

Захист відбудеться 18 березня 2016 року о 12 год. 30 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 55.053.01 Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 218.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (40002, м. Суми, вул. Роменська, 87).

Автореферат розіслано 17 лютого 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої
ради

О. Г. Козлова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах інноваційного розвитку суспільства актуальною стає необхідність підвищення якості підготовки фахівців, формування системи компетентностей, необхідних для успішної професійної діяльності. Як засвідчують сучасні нормативні документи у галузі вищої освіти («Стратегія розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року», 2013 р., «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», 2013 р., закони України «Про освіту» і «Про вищу освіту» тощо) до числа пріоритетних завдань належить формування комунікативної культури майбутнього фахівця.

Комунікативна культура є необхідною складовою фахової підготовки медичного персоналу, оскільки недостатній рівень сформованості у медика комунікативних умінь і навичок суттєво знижує його професійну придатність. В «Основах Законодавства України про охорону здоров'я» (за ред. 2015 р.) акцентовано увагу на необхідності гуманних та етичних взаємовідносин медичних працівників із пацієнтами та усіма учасниками лікувального процесу.

Проблема формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах набуває нових вимірів у контексті європейської інтеграції, яка надає можливості для активного міжнародного співробітництва в усіх сферах суспільного життя. Кожний медичний працівник нашої країни має бути спроможним надати кваліфіковану медичну допомогу різним категоріям громадян, отже, володіти відповідними вміннями та навичками спілкування.

Важливий аспект розв'язання цієї проблеми стосується вивчення міжнародного досвіду формування комунікативної культури студентів-медиків. Порівняння відповідних вітчизняних та іноземних програм засвідчує, що організаційно-педагогічні основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах України можуть бути вдосконалені шляхом творчого використання позитивного досвіду закладів медичної освіти зарубіжних країн, зокрема Великої Британії та США.

Проблема, що стала предметом дослідження, знаходиться в рамках предметних полів порівняльної педагогіки та професійної медичної освіти і передбачає багатоаспектний характер розгляду. Важливими для її аналізу визначено такі аспекти: стан і стратегії реформування освіти Великої Британії та США (О. Заболотна, Е. Каверіна, Л. Кнодель, М. Красовицький, О. Кузнецова, Н. Лавриченко, О. Локшина, О. Огієнко, А. Самотуга, А. Сбруєва та ін.); розвиток медичної освіти Великої Британії (Т. Боннер, Т. Грайс, Д. Грегорі, Д. Дейлі, П. Кавенаг, Н. Попова, Г. Ротштейн, М. Хаберманн, Ю. Храмова, М. Шегедин та ін.) та США (Т. Боннер, Д. Дейлі, О. Кравченко, Б. Патерсон, І. Ріголосі, Г. Ротштейн, Л. Янг та ін.); вимоги до професійної комунікації медичного персоналу та особливості формування комунікативної культури студентів-медиків у Великій Британії (Л. Бауерз, Ш. Бах, С. Бейн, Ф. Бьорнард, Н. Джейн, Д. Каммінгс, А. Кейзі, Л. Міллер та ін.) і США (Л. Кларке, Х. Маккенна, С. Л. Мітчелл, Д. Річардс, К. Розенгрєн, Р. Сейдж та ін.).

Проблеми формування різних видів особистісної культури, у т.ч. комунікативної, досліджували вітчизняні вчені (О. Авраменко, Т. Алексєєва, С. Бадер, С. Броннікова, А. Грандо, М. Ісаєнко, Н. Касевич, О. Кулакова, А. Кургузов, О. Лобова, Н. Магазаник, О. Ткаченко, В. Ушмарова та ін.) та зарубіжні дослідники (Е. Бала, Р. Вест, Д. Дейлі, С. Дітз, В. Донсбах, А. Д. Лузіо, Л. Е. Сільвестрі та ін.). Розгляду окремих аспектів формування комунікативної культури медичних працівників, студентів-медиків зокрема, присвятили дослідження О. Андрійчук, О. Демченко, М. Думка, О. Кравченко, О. Кривонос, Х. Мазепа, Л. Примачок, А. Скок, Т. Темерівська, О. Уваркіна, М. Шегедин, С. Чусовлянова, О. Юдіна та ін.

Водночас, констатуємо відсутність наукових праць, спрямованих на комплексне дослідження Великої Британії та США. Запропоноване дослідження спрямоване на розв'язання низки суперечностей: між зростаючими вимогами суспільства до якості медичного обслуговування та недостатнім рівнем сформованості комунікативної культури медичних працівників; між нормами міжнародних стандартів комунікативної культури студентів у медичних коледжах та недостатньою розробленістю організаційно-педагогічних основ її формування в медичних коледжах України; між наявним позитивним досвідом формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США та рівнем його використання у вітчизняних навчальних закладах.

Недостатня теоретична розробленість досліджуваної проблеми, її соціальна і практична значущість зумовили вибір теми дисертаційної роботи: **«Організаційно-педагогічні основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США»**. У контексті обраної теми організаційно-педагогічні основи розглядаються як комплекс теоретичних, нормативних, змістових і процесуальних чинників, що регламентують і забезпечують ефективне формування комунікативної культури студентів медичних коледжів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою частиною комплексного дослідження кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка «Інноваційні підходи до управління якістю освіти» (реєстраційний номер 0113U004660). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 5 від 24 грудня 2012 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 2 від 26 лютого 2013 р.).

Мета дослідження: з'ясувати організаційно-педагогічні основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії і США та можливості творчого використання елементів прогресивного американського та британського досвіду в контексті досліджуваної проблеми в Україні.

Відповідно до визначеної мети у дослідженні розв'язуються такі **завдання:**

- 1) окреслити теоретичні основи та виокремити історичні етапи розвитку організаційно-педагогічних основ формування комунікативної культури студентів медичних коледжів у Великій Британії та США;
- 2) охарактеризувати нормативні основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США;
- 3) узагальнити змістові основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США;
- 4) виявити процесуальні основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США;
- 5) визначити можливості творчого використання елементів прогресивного американського та британського досвіду щодо формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах України.

Об'єкт дослідження: процес формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США.

Предмет дослідження: теоретичні, нормативні, змістові та процесуальні основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період від 80-х – 90-х років XX століття до початку XXI століття. *Нижня хронологічна межа* визначена прийняттям Закону «Процедура Лікарняних Скарг» (1985) у Великій Британії та «Закону про гарантії надання та звітність медичного страхування» (1996) у США. *Верхня хронологічна межа* детермінована прийняттям у 2012 році таких нормативних актів: стратегій «6С» Міністерства охорони здоров'я Великої Британії, у яких визначено основні цінності медиків, та стандартів для медсестер, затверджених Національним комітетом наглядових рад штатів у США.

Територіальні межі дослідження. Увагу сфокусовано на формуванні комунікативної культури студентів у 30 медичних коледжах, що розташовані на території всіх адміністративних одиниць Великої Британії (Англії, Шотландії, Північної Ірландії та Уельсу), і 30 медичних коледжах у різних штатах США.

Методологічною основою дослідження є загальні принципи, закони і категорії теорії наукового пізнання, діалектичні принципи взаємозв'язку та взаємозумовленості процесів, принципи науковості, детермінізму, комплексності, системності, цілісності теорії та практики, взаємовпливу і взаємозалежності явищ об'єктивної дійсності. Основоположними в дослідженні стали системно-структурний, аксіологічний, культурологічний, гуманістичний, компаративний підходи.

Теоретичну основу дослідження становлять концептуальні положення: порівняльної педагогіки (М. Брей, О. Заболотна, Н. Лавриченко, О. Локшина, О. Матвієнко, Г. Ніколаї, О. Огієнко, Л. Пуховська, А. Сбруєва, О. Сухомлинська та ін.); теорії професійної освіти (М. Євтух, О. Єременко, О. Михайличенко, Н. Ничкало, О. Чашечнікова, Є. Хриков та ін.); теорій культури (О. Авраменко, І. Агієнко, М. Александрова, Л. Барановська, О. Берегова, Б. Год, В. Гриценко, П. Гуревич, О. Козлова, О. Лобова,

В. Стасевич, С. Широка та ін.); міжособистісної комунікації (В. Барковський, О. Гаврилюк, Т. Гончар, В. Дячук, Л. Лазарчук, А. Макаренко, І. М'язова, В. Статівка, В. Тернопільська, Є. Юнусова та ін.); медичної освіти студентів (О. Андрійчук, Ш. Бах, С. Бейн, Т. Грайс, А. Грандо, О. Демченко, О. Кравченко, О. Кривонос, М. Мерсон, Г. Ротштейн, М. Шегедин та ін.); формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США (О. Бартос, М. Беєрлайн, С. Бейн, А. Бішоп, Л. Бруннер, Л. Вайт, Т. Гордон, Д. Дейлі, Н. Касевич, С. Лоуп, К. Лоуренс, Б. Мартін, Д. Нагелкерк, І. Ріголосі, М. Сміс, А. Фінкелман, Д. Шаврітц та ін.).

Для вирішення поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: *загальнонаукові* – порівняльний аналіз, систематизація та узагальнення наукової літератури і нормативних документів із метою з'ясування стану розроблення досліджуваної проблеми та визначення понятійно-термінологічного апарату дослідження; *конкретно-наукові* – метод термінологічного аналізу для виявлення й уточнення значень і смислів основоположних понять; метод контент-аналізу для виявлення найбільш уживаних у Великій Британії та США термінів, що використовуються як синоніми до поняття «комунікативна культура», та визначення смислових відмінностей між ними; історико-генетичний та хронологічний методи для визначення етапів становлення комунікативної культури студентів-медиків у контексті розвитку медичної освіти у Великій Британії та США; системно-структурний аналіз для визначення теоретичних основ формування комунікативної культури студентів медичних коледжів, з'ясування їх взаємозв'язку та взаємодії; методи наукової екстраполяції та компаративного аналізу для визначення можливостей використання зарубіжного досвіду формування комунікативної культури студентів медичних коледжів у процесі підготовки студентів-медиків України; *емпіричні* – аналіз навчальної документації, а саме навчальних планів і програм 60 медичних коледжів; бесіди, опитування викладачів і студентів зарубіжних і вітчизняних медичних коледжів (у т. ч. з використанням електронної пошти та on-line технологій) із метою вивчення практичного досвіду формування комунікативної культури студентів.

Джерельну базу дослідження становлять:

- офіційні документи (стандарти та програми медичної освіти, нормативні документи Служби охорони здоров'я й Головної ради медсестринства та акушерства Великої Британії, Британського департаменту медичної освіти, Служби національної безпеки пацієнтів Великої Британії, Державної організації омбудсменів Англії, Шотландії, Уельсу та Північної Ірландії; Міністерства освіти США, Департаменту Охорони Здоров'я США, Національного комітету наглядових рад штатів із медсестринства, Американської Асоціації Медсестринських Коледжів, Бюро трудової статистики США);
- монографічні праці, дисертації та наукові статті вітчизняних та зарубіжних авторів із проблеми дослідження, передусім британських та американських фахівців (Ф. Алстон, І. Арнольд, С. Бах, Б. Блек,

Т. Боннер, А. Грант, М. Едвардс, Х. Кім, А. Лоуренс, Б. Мартін, Л. Міллер, М. Філдінг та ін.);

- навчальні програми та плани професійної підготовки студентів у медичних коледжах Великої Британії, США та України;
- матеріали міжнародних культурно-освітніх і наукових організацій, діяльність яких спрямовано на вдосконалення освіти (ЮНЕСКО та ін.);
- офіційні інтернет-сайти медичних коледжів та університетів Великої Британії, США та України.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження визначається тим, що: у ньому *вперше* в українській педагогічній науці окреслено теоретичні основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США (теорія холізму, теорія критичного мислення, ієрархія потреб А. Маслоу, деонтологічна теорія, теорія організації, комунікативна педагогіка Т. Гордона, теорія терапевтичної комунікації); виокремлено історичні етапи розвитку організаційно-педагогічних основ формування комунікативної культури студентів медичних коледжів у Великій Британії та США (підготовчий, започаткувальний, розвивальний, реформувальний); охарактеризовано нормативні основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США, що визначені на міжнародному, національному, регіональному та інституційному рівнях; узагальнено змістові основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США, що базуються на таких підходах: монопредметний, поліпредметний і міжпредметний; виявлено процесуальні основи (стратегії, принципи, форми, методики, методи, засоби) організації процесу формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США; окреслено можливості вдосконалення організаційно-педагогічних основ формування комунікативної культури студентів медичних коледжів України на основі використання досвіду Великої Британії та США; розроблено модель формування комунікативної культури студентів медичних коледжів, що ґрунтується на діалектичному поєднанні вітчизняних (комунікативна майстерність) і зарубіжних (організаційна культура) підходів до формування комунікативної культури студентів медичних коледжів.

Уточнено сутність поняття «комунікативна культура», що визначена як сукупність особистісних якостей, комунікативних умінь і навичок майбутнього медичного працівника, які реалізуються під час професійного спілкування; стан інтелектуальної, психологічної та фізичної готовності до успішної взаємодії з пацієнтами та іншими учасниками лікувального процесу.

Подальшого розвитку дістали ідеї формування комунікативної культури студентів медичних коледжів як комплексного процесу розвитку комунікативних якостей фахівця, опанування ним комунікативних умінь і навичок із метою самостійної реалізації їх на практиці.

У науковий обіг уведено маловідомі й невідомі українським науковцям англomовні джерела, що стосуються комунікативної культури студентів медичних коледжів у Великій Британії та США.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що узагальнені в дисертації положення щодо сутності комунікативної культури студента медичного коледжу й організаційно-педагогічних основ її формування включено до змісту фахових і гуманітарних дисциплін (етика і деонтологія, основи медсестринства, англійська мова тощо) окремих медичних коледжів України; визначені теоретичні, нормативні, змістові та процесуальні основи формування комунікативної культури студентів-медиків у Великій Британії і США можуть бути використані для модернізації вітчизняної медичної освіти (зокрема, при створенні освітніх стандартів, програм, навчальної літератури); розроблені у результаті дослідження модель формування комунікативної культури студентів та інтегрований курс «Основи комунікативної майстерності» можуть бути використані у закладах медичної освіти України.

Результати дослідження **впроваджено** у навчальний процес Житомирського інституту медсестринства (довідка № 101 від 28.01.2015 р.), Полтавського базового медичного коледжу (довідка про впровадження № 11/а від 20.01.2015 р.); Сумського медичного коледжу (довідка № 542/1 від 15.01.2015 р.); Чернігівського базового медичного коледжу (довідка про впровадження № 103 від 23.01.2015 р.).

Апробація отриманих результатів дослідження здійснювалися на науково-практичних конференціях і семінарах різного рівня: *міжнародних* – «Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України: якість освіти – основа конкурентоспроможності майбутнього фахівця» (Ялта, 2013), «Наука і освіта у глобалізованому світі: традиції, сьогодення, перспективи» (Умань, 2013), «Міжнародне співробітництво в освіті в умовах глобалізації» (Алушта, 2013), «Інновації у вищій освіті» (Ніжин, 2013), «Гуманітарні науки та освіта у ХХІ столітті» (Луганськ, 2014), «Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми, перспективи» (Житомир, 2014), «Оптимізація вищої медичної і фармацевтичної освіти: професійна компетентність викладача і студента та інновації» (Вітебськ, Білорусь, 2014), «Педагогіка і психологія в епоху глобалізації – 2014» (Будапешт, Угорщина, 2014); *міжрегіональних* – «Професійна освіта сьогодні: пошук, творчість, інновації» (Белгород, Росія, 2012), «Педагогічне забезпечення творчої самореалізації особистості в інноваційній освіті» (Суми, 2013); *всукраїнських* – «Використання новітніх технологій навчання як важливого чинника підвищення якості підготовки та розвитку особистості медичного спеціаліста» (Суми, 2012), «Творча спадщина А.С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти ХХІ століття» (Суми, 2013), «Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції» (Київ, 2014), «Єдиний інформаційний простір: стратегії інноваційного розвитку освітньої галузі» (Дніпропетровськ, 2014); науково-практичних – «Вчитель філології та мистецтва в просторі культури інноваційної освіти» (Ростов-на-Дону, Росія, 2013), «Педагогічна компаративістика – 2013: трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст» (Київ, 2013), «Педагогічна компаративістика – 2014: якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст» (Київ, 2014); наукова

конференція за підсумками науково-дослідної і науково-методичної роботи кафедр Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка у 2012 р. (Суми, 2013).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено у 22 одноосібних публікаціях, в числі яких 1 монографія, 6 статей у вітчизняних фахових наукових виданнях, 1 стаття у зарубіжному фаховому науковому виданні, 14 – у матеріалах науково-практичних конференцій та семінарів.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 545 найменувань, із них 415 англійською мовою. Подано 57 таблиць і 4 рисунки та 29 додатків на 229 сторінках. Повний обсяг тексту дисертації – 486 сторінок. Основний зміст викладено на 199 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження, окреслено його зв'язок із науковими програмами та планами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методологічну й теоретичну основу дослідження; вказано хронологічні та територіальні межі, схарактеризовано джерельну базу, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; відображено їх апробацію та впровадження в практику; визначено структуру і обсяг дисертації.

У першому розділі **«Теоретичні основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США»** окреслено теоретичні основи й історичні етапи розвитку організаційно-педагогічних основ формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США.

У результаті термінологічного аналізу вітчизняної і зарубіжної літератури виявлено сутність поняття «комунікативна культура». Визначено, що у вітчизняній науковій думці комунікативна культура розглядається як суспільний феномен і компонент розвитку особистості (система сформованих якостей, умінь, навичок, за допомогою яких людина здійснює ефективну комунікативну діяльність). Порівняльний аналіз дозволив з'ясувати, що в зарубіжних дослідженнях поняття «комунікативна культура» розглядається у контексті теорії організації та трактується як феномен, за допомогою якого організація може ефективно функціонувати, як чітко визначені норми та правила корпоративної етики. Завдяки застосуванню методу контент-аналізу виявлено, що у медичній лексиці Великої Британії та США досліджуване поняття найчастіше замінюється поняттями «комунікативні навички» та «комунікативні вміння».

Систематизація та узагальнення сучасних вітчизняних і зарубіжних стратегій професійної підготовки студентів медичних коледжів дали можливість визначити комунікативну культуру як сукупність особистісних якостей, комунікативних умінь і навичок майбутнього медичного працівника, які реалізуються під час професійного спілкування; стан інтелектуальної,

психологічної та фізичної готовності до успішної взаємодії з пацієнтами та іншими учасниками лікувального процесу.

На основі узагальнення історико-педагогічних і сучасних нормативних джерел проаналізовано розвиток організаційно-педагогічних основ формування комунікативної культури студентів-медиків Об'єднаного Королівства та США. Констатовано, що в обох країнах цей процес був зумовлений та відбувався у безпосередньому зв'язку з розвитком медичної освіти. У результаті використання історико-генетичного та хронологічного методів виокремлено такі історичні етапи досліджуваного процесу: підготовчий (XVII – початок XIX ст.), започаткувальний (друга половина XIX ст.), розвивальний (XX ст.), реформувальний (початок XXI ст.). Доведено, що найбільш ефективними етапами формування комунікативної культури студентів є розвивальний та реформувальний.

З'ясовано, що в сучасних умовах запорукою високого рівня розвитку медичної освіти в обох країнах є чітка законодавча база, високі суспільні та нормативні вимоги до медичного персоналу, добре організована навчальна робота у медичних коледжах і прирівняних до них закладах медичної освіти (медичних школах, відділеннях при університетах тощо). Специфічними особливостями підготовки студентів медичних коледжів у Великій Британії та США є наявність дистанційної форми навчання; можливість здобуття наукового ступеня у галузі медсестринства; вузькопрофільність медичних сестер, яка у Великій Британії залежить від категорії пацієнтів, з якими працюватиме студент, а у США – від обов'язків та кваліфікації медсестри.

Системно-структурний аналіз показав, що теоретичними основами формування комунікативної культури студентів медичних коледжів є: теорія холізму, яка дозволяє медику цілісно вивчати об'єкт професійної діяльності й оптимально організовувати професійно-медичне спілкування; теорія критичного мислення, використання якої допомагає адекватно оцінити ситуацію та знайти ефективне вирішення проблеми; ієрархія потреб за А. Маслоу, що надає медику можливість краще розуміти пацієнтів і колег; деонтологічна теорія, яка орієнтує студентів на практичне втілення медико-етичних норм і стандартів; теорія організації, що дозволяє зосередити увагу на побудові корпоративних взаємовідносин, питаннях лідерства, роботи в команді, оптимальних шляхах розв'язання проблем і конфліктів; комунікативна педагогіка Т.Гордона, яка є важливим психологічним базисом у налагодженні відносин між медичним працівником та пацієнтом, формуванні лідерських навичок та вирішенні конфліктних ситуацій; теорія терапевтичної комунікації, яка допомагає ефективно застосовувати фахові вміння та навички на практиці.

Отже, теоретичними основами формування комунікативної культури окреслено теорію холізму, теорію критичного мислення, ієрархію потреб за А. Маслоу, деонтологічну теорію, теорію організації, комунікативну педагогіку Т. Гордона й теорію терапевтичної комунікації. Виокремлено такі історичні етапи розвитку організаційно-педагогічних основ формування комунікативної культури студентів медичних коледжів у Великій Британії та США: підготовчий, започаткувальний, розвивальний, реформувальний.

У другому розділі «**Нормативні, змістові та процесуальні основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США**» охарактеризовано нормативні, узагальнено і виявлено змістові та процесуальні основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США.

Системно-структурний аналіз нормативних основ діяльності медичних коледжів США та Великої Британії дозволив з'ясувати, що процес формування комунікативної культури студентів регламентовано на міжнародному, національному, регіональному та інституційному рівнях. На міжнародному рівні цей процес регламентується такими документами як: Клятва Гіппократа, Клятва Ф.Найтінгейл, Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я (1946), Загальна декларація прав людини ООН (1948), Лісабонська декларація про права пацієнта (1981, 1995), Європейський кодекс медичної етики (1987), Венеціанська декларація з медичної освіти (1991), Декларація про розвиток прав пацієнтів в Європі (1994), Європейська хартія пацієнтів (2002), Етичний кодекс професійної етики міжнародної ради медсестер (1953, 2012) тощо.

Нормативними документами національного рівня у Великій Британії визначено: кодекс та стандарти медичних сестер (2008), принципи роботи медсестер (2011), стратегії (2012) та норми (2013) формування комунікативної культури. У США національний рівень відображений у таких документах: кодекс медсестер (2008) та стандарти роботи і формування комунікативної культури медсестер (2012). Констатовано, що на регіональному рівні нормативні основи формування комунікативної культури студентів-медиків у Великій Британії представлені документами міністерств охорони здоров'я Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії, а в США існують стандарти, розроблені наглядовими радами штатів. Інституційний рівень представлений статутами (США) і навчальними програмами (Велика Британія, США) закладів освіти, де визначено перелік комунікативних умінь і навичок, якими мають володіти студенти.

У результаті порівняльного аналізу доведено, що у нормативних документах США зосереджено увагу на теоретичних основах формування комунікативної культури студентів, а у Великій Британії більше уваги приділено медичній етиці та деонтології. Спільними для обох країн є вимоги до формування навичок міжособистісної і міжкультурної комунікації та ефективної взаємодії з пацієнтом, яка базується на гуманному ставленні, високому професіоналізмі та організаційній культурі медика.

У межах компаративного аналізу навчальних планів і програм закладів медичної освіти Великої Британії та США з'ясовано, що зміст формування комунікативної культури студентів-медиків базується на таких підходах: монопредметному (наявність однієї дисципліни, спрямованої на комплексне формування комунікативної культури), поліпредметному (кілька дисциплін комунікативного спрямування) і міжпредметному (формування комунікативної культури здійснюється у межах низки суспільних і клінічних дисциплін).

За допомогою методів систематизації та узагальнення виявлено, що комунікативно спрямованими дисциплінами є: у Великій Британії – «Комунікація та медсестринство в терапії», «Взаємовідносини: основні поради», «Взаємовідносини: комунікація та командна робота», «Налагодження взаємовідносин між пацієнтами та медиками», у США – «Міжособистісна комунікація», «Комунікативне мистецтво», «Основи терапевтичної комунікації», «Основи міжособистісної комунікації / Співпраця», «Усна та письмова комунікація», «Комунікація: особливості сурдомови» тощо.

Завдяки системно-структурному аналізу визначено, що змістові основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії і США спрямовано на формування гуманістично-ціннісних орієнтацій; оволодіння уміннями і навичками вербальної та невербальної комунікації; на дотримання вимог медичної деонтології та комунікативну самостійність медика, тренування критичного мислення та лідерства в складних ситуаціях, конфліктах та непорозуміннях. В обох країнах спільними рисами є поєднання високоякісної клінічної і комунікативної підготовки студентів, а відмінними – особливості застосування згаданих вище підходів: у коледжах Великої Британії переважає міжпредметний, а в США – монопредметний підхід.

Порівняльний аналіз процесуальних основ формування комунікативної культури у зазначених країнах свідчить, що у них застосовуються ідентичні стратегії, принципи, форми, методики, методи та засоби формування комунікативної культури студентів-медиків.

Головними стратегіями цього процесу в обох країнах є академічне партнерство та навчання упродовж життя, а принципами – індивідуалізація та системність (керівництво, менторство та тьюторство). Провідними формами організації навчального процесу є лекції, практичні заняття, семінари, тренінги, майстер-класи, практика; у дистанційній формі навчання широко застосовуються скайп-конференції, електронне спілкування, он-лайн форуми, відеоконференції та чат-руми. Суттєвого розвитку набули методики критичного та аналітичного мислення, холізму, лідерства, мобільності та адаптивності. Пріоритетними методами формування комунікативної культури виявлено: пояснювально-ілюстративні (практичні настанови, візуальний, «наставник на хвилину»), репродуктивні (e-learning, активне вивчення, «план роздуму», практичний, кінестетичний), проблемно-пошукові (ситуаційні задачі, фундаментальний проект), евристичні (майстерності, рефлексії, аналіз ситуації). Засобами формування комунікативної культури визначено системи аудиторної відповіді та миттєвих повідомлень, електронні дошки оголошень, блоги, Інтранет, голосова пошта.

Отже, аналіз нормативних, змістових і процесуальних основ формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США засвідчив високий рівень розробленості організаційно-педагогічних основ цього процесу у британсько-американських медичних коледжах.

У третьому розділі «**Використання досвіду Великої Британії та США щодо формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах України**» визначено можливості творчого використання елементів прогресивного американського та британського досвіду щодо формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах України.

Систематизація та узагальнення нормативних основ формування комунікативної культури студентів-медиків України показали, що вони функціонують на міжнародному та національному рівнях. Міжнародний рівень представлений документами, які визначають основні норми та правила роботи медичного працівника в будь-якій цивілізованій країні: клятва Гіппократа, клятва Ф.Найтінгейл, етико-нормативні документи міжнародних організацій тощо. Констатовано, що основними законодавчими актами, які регламентують формування комунікативної культури студентів на національному рівні є такі: Закони України «Про освіту» (за редакцією 2015 р.), «Про вищу освіту» (за редакцією 2015 р.), «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (за редакцією 2015 р.), «Основи Законодавства України про охорону здоров'я» (за редакцією 2015 р.), Етичний кодекс медичної сестри України, Статут Червоного Хреста в Україні.

Системно-структурний аналіз дозволив з'ясувати, що в Україні основні норми та стандарти медичної підготовки (у т.ч. комунікативної) базуються на принципі централізації та визначаються на рівні міністерств. Тому регіональний рівень формування комунікативної культури студентів не отримав розвитку, а інституційний відображений лише на рівні робочих програм, які розробляються викладачами навчальних закладів на основі навчальних планів і програм, затверджених Міністерством охорони здоров'я України.

Порівняльний аналіз дозволив констатувати ідентичність змістових основ формування комунікативної культури студентів в усіх медичних коледжах України, що відбувається на основі поєднання поліпредметного і міжпредметного підходів. Згідно з цим, на формування комунікативної майстерності студентів спрямовано зміст навчальних дисциплін «Медсестринська етика і деонтологія» та «Основи психології і міжособове спілкування», а також окремі елементи змісту низки суспільних і клінічних дисциплін.

У результаті застосування теоретичних та емпіричних методів доведено, що процесуальні основи формування комунікативної культури студентів медичних коледжів в Україні представлено такими стратегіями як особистісно орієнтована, системна, діяльнісна тощо. Серед форм навчально-виховної роботи найбільшої уваги набули лекції, семінари, ділові ігри, круглі столи, професійні тренінги, майстер-класи, заняття-вистави, конкурси, наукові конференції, акції доброчинності, відвідування осередків культури тощо. Широко використовуються технології проблемного навчання, евристичні, ігрові, діалогові технології. Найбільш поширеними методами формування комунікативної культури визначені: словесні (лекції, бесіди, дискусії), наочні (спостереження, демонстрування) та практичні (вирішення типових і нетипових клінічних ситуацій, розв'язання ситуаційних задач, вправи на реальні ситуації,

кейс-метод). Пріоритетними засобами навчання є наочні та технічні: девайси, інструментарій, муляжі, фантоми, препаровані матеріали тощо.

Для підвищення рівня фахової підготовки медичного персоналу в Україні доцільним вважаємо творче використання елементів прогресивного американського та британського досвіду щодо формування комунікативної культури студентів медичних коледжів у Великій Британії та США.

На основі систематизації, узагальнення та компаративного аналізу вітчизняного й зарубіжного досвіду розроблено модель формування комунікативної культури студента медичного коледжу, що ґрунтується на діалектичному поєднанні вітчизняних і зарубіжних підходів до формування комунікативної культури студентів-медиків. Розроблена модель базується на нормативних, змістових і процесуальних основах. Нормативні основи ґрунтуються на підвищенні уваги до формування комунікативної культури студентів-медиків на всіх рівнях (у т.ч. регіональному та інституційному). Змістові основи передбачають збагачення поліпредметної складової змісту медичної освіти інтегрованим курсом «Основи комунікативної майстерності», посилення комунікативної спрямованості змісту суспільно-гуманітарних і клінічних дисциплін. Процесуальні основи передбачають збагачення вітчизняного досвіду застосуванням стратегій, принципів, форм, методик, методів і засобів навчання, ефективність яких доведена практикою використання у зарубіжних медичних коледжах: стратегії – академічне партнерство та навчання упродовж життя; принципи індивідуалізації та системності (керівництво, менторство та тьюторство); форми – лекції, практичні заняття, семінари, тренінги, майстер-класи, практика, скайп-конференції, електронне спілкування, он-лайн форуми, відеоконференції та чат-руми; методики критичного та аналітичного мислення, холізму, лідерства, мобільності та адаптивності; методи – пояснювально-ілюстративні (практичні настанови, візуальний, «наставник на хвилину»), репродуктивні (e-learning, активне вивчення, «план роздуму», практичний, кінестетичний), проблемно-пошукові (ситуаційні задачі, фундаментальний проект), евристичні (майстерності, рефлексії, аналіз ситуації); засоби – система аудиторної відповіді та миттєвих повідомлень, електронні дошки оголошень, блоги, Інтернет, голосова пошта.

Основними компонентами комунікативної культури студентів-медиків визначено комунікативну майстерність та організаційну культуру. Критеріями сформованості комунікативної культури виокремлено: мотиваційно-ціннісний, інформаційно-когнітивний та діяльнісно-результативний.

Виявлено, що показниками мотиваційно-ціннісного критерія є професійно-комунікативна мотивація (вірність етичному кодексу медика; спрямованість на дотримання законодавчих норм щодо медичного обслуговування пацієнтів), гуманістичні ціннісні орієнтації та комунікативні якості особистості (духовність, гуманність, доброта, чуйність, почуття обов'язку, совість, тактовність, толерантність, лідерські якості тощо). Показниками інформаційно-когнітивного критерія визначені: знання законодавчої бази й етичного кодексу медика, комунікативні знання, уміння та навички, комунікативно-пізнавальна

активність. Діяльнісно-результативний критерій представлений такими показниками: техніка вербальної (мовлення) і невербальної (міміка, жести, пози тощо) комунікації; стилі спілкування (авторитарний, ліберальний, демократичний); моделі спілкування з пацієнтами – дорослий-дитина, дорослий-дорослий, пацієнт-колега, медик-лідер (лідерська сітка за І.Ріголосі).

Отже, визначено можливості творчого використання елементів прогресивного американського та британського досвіду щодо формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах України. Розроблено модель формування комунікативної культури студентів медичних коледжів, яка ґрунтується на діалектичному поєднанні вітчизняних і зарубіжних підходів.

Проведене дослідження організаційно-педагогічних основ формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії і США надає підстави сформулювати такі **висновки**:

1. Окреслено теоретичні основи формування комунікативної культури студентів медичних коледжів у Великій Британії та США. Виявлено, що у вітчизняній науковій думці комунікативна культура розглядається як суспільний феномен і компонент розвитку особистості, а в зарубіжних дослідженнях функціонує у контексті теорії організації та трактується як чітко визначені норми та правила корпоративної етики. Доведено, що у медичній лексиці Великої Британії та США ця категорія найчастіше замінюється поняттями «комунікативні навички» та «комунікативні вміння».

Комунікативну культуру студентів медичних коледжів визначено як сукупність особистісних якостей, комунікативних умінь і навичок майбутнього медика, що реалізуються під час професійного спілкування; стан інтелектуальної, психологічної та фізичної готовності до успішної взаємодії з пацієнтами та іншими учасниками лікувального процесу.

Проаналізовано розвиток організаційно-педагогічних основ формування комунікативної культури студентів-медиків у Великій Британії та США. Зазначено, що в обох країнах цей процес відбувався ідентично, у безпосередньому зв'язку із загальним розвитком медичної освіти. Історичними етапами розвитку організаційно-педагогічних основ формування комунікативної культури студентів медичних коледжів у Великій Британії та США виокремлено: підготовчий (XVII – початок XIX ст.), започаткувальний (друга половина XIX ст.), розвивальний (XX ст.), реформувальний (початок XXI ст.). З'ясовано, що найбільш плідними для формування комунікативної культури студентів є розвивальний та реформувальний етапи.

Констатовано, що теоретичними основами формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США є теорія холізму, теорія критичного мислення, ієрархія потреб за А. Маслоу, деонтологічна теорія, теорія організації (що включає теорії лідерства, роботи в команді, вирішення проблем та розв'язання конфліктів), комунікативна педагогіка Т. Гордона й теорія терапевтичної комунікації. Особливостями формування комунікативної культури студентів медичних коледжів у Великій Британії та США визначено наявність дистанційної форми навчання; можливість здобуття

наукового ступеня у галузі медсестринства; вузькопрофільність медичних сестер, яка у Великій Британії залежить від категорії пацієнтів, з якими працюватиме студент, а у США – від обов'язків та кваліфікації медсестер.

2. Охарактеризовано нормативні основи формування комунікативної культури студентів медичних коледжів Великої Британії та США, які представлені на таких рівнях: 1) міжнародному – документи міжнародного значення (клятви, статuti, декларації, кодекси, хартії); 2) національному – британські й американські документи національного значення (кодекси, стандарти, норми і принципи роботи медсестер та формування комунікативної культури студентів медичних коледжів у Великій Британії та США); 3) регіональному – документи міністерств охорони здоров'я Англії, Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії у Великій Британії та стандарти, розроблені наглядовими радами штатів у США; 4) інституційному – статuti (США) і навчальні програми (Велика Британія, США) закладів освіти, де визначено перелік комунікативних умінь і навичок, якими мають володіти студенти.

З'ясовано особливості нормативних основ формування комунікативної культури студентів у зазначених країнах: у документах США зосереджено увагу на її теоретичних основах (теорія холізму, теорія критичного мислення, теорія організації (що включає теорії лідерства, роботи в команді, вирішення проблем та розв'язання конфліктів) і теорія терапевтичної комунікації), а у Великій Британії зроблено акцент на медичній етиці та деонтології; у США нормативна база формування комунікативної культури відображена нормами і стандартами у статутах навчальних закладів, а у Великій Британії – на рівні навчальних програм. Спільним для обох країн визначено формування навичок міжособистісної комунікації та ефективної взаємодії з пацієнтом на основі гуманного ставлення, високого професіоналізму і організаційної культури.

3. Узагальнено змістові основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США. Доведено, що її зміст базується на таких підходах: монопредметному (комунікативно спрямована дисципліна мета, якої комплексне формування комунікативної культури студентів-медиків), поліпредметному (одна чи кілька дисциплін суто комунікативного спрямування) та міжпредметному, коли формування комунікативної культури передбачено елементами змісту суспільних і клінічних дисциплін.

Констатовано, що у Великій Британії переважає міжпредметний підхід, а в США – монопредметний. Стверджено, що спільним для обох країн є поєднання високоякісної клінічної підготовки з комунікативною, яка спрямована на формування комунікативної мотивації та гуманістичних ціннісних орієнтацій, оволодіння комунікативними вміннями і навичками, технікою вербальної та невербальної комунікації, на дотримання вимог медичної деонтології, розвиток комунікативної самостійності, критичного мислення та лідерських якостей медика. З'ясовано, що метою вивчення комунікативно спрямованих дисциплін є формування організаційної та

комунікативної культури, які ґрунтуються на теоретичних знаннях, комунікативних уміннях і навичках, етиці та деонтології медичного працівника.

4. Виявлено, що процесуальними основами формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США є: 1) стратегії – академічне партнерство та навчання упродовж життя; 2) принципи формування комунікативної культури є: принципи індивідуалізації та системності (керівництво, менторство та тьюторство); 3) форми організації навчального процесу (лекції, практичні заняття, семінари, тренінги, майстер-класи, практика; у дистанційному навчанні – скайп-конференції, електронне спілкування, он-лайн форуми, відеоконференції та чат-руми); 4) методики критичного та аналітичного мислення, холізму, лідерства, мобільності та адаптивності; 5) методи формування комунікативної культури: пояснювально-ілюстративні (методи практичні настанови, візуальний, «наставник на хвилину»), репродуктивні (методи e-learning, активне вивчення, «план роздуму», практичний, кінестетичний), проблемно-пошукові (метод ситуаційні задачі, фундаментальний проект), евристичні (методи майстерності, рефлексії, аналіз ситуації); 6) засоби формування комунікативної культури (система аудиторної відповіді та миттєвих повідомлень, електронні дошки оголошень, блоги, Інтранет, голосова пошта).

Доведено, що процесуальні основи формування комунікативної культури студентів медичних коледжів у Великій Британії та США є спільними.

5. Визначено можливості творчого використання елементів прогресивного американського та британського досвіду формування комунікативної культури студентів-медиків в Україні. На цій основі розроблено модель формування комунікативної культури студента, організаційно-педагогічними основами якої визначені: нормативні (розробленість усіх рівнів відповідного нормативного забезпечення), змістові (збагачення поліпредметної складової, посилення комунікативної спрямованості змісту суспільно-гуманітарних і клінічних дисциплін), процесуальні (застосування стратегій, принципів, форм, методик, методів і засобів навчання, ефективність яких доведена практикою використання у зарубіжних медичних коледжах).

Основними компонентами комунікативної культури студентів медичних коледжів визначені комунікативна майстерність та організаційна культура. Критеріями сформованості комунікативної культури виокремлено: мотиваційно-ціннісний (професійно-комунікативна мотивація, гуманістичні ціннісні орієнтації та комунікативні якості особистості), інформаційно-когнітивний (знання законодавчої бази й етичного кодексу медика, комунікативні знання, уміння та навички, комунікативно-пізнавальна активність) та діяльнісно-результативний (техніка вербальної та невербальної комунікації; стилі і моделі спілкування з пацієнтами).

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні та екстраполяції зарубіжного досвіду формування комунікативної культури лікарів сімейної медицини, що є актуальним для сучасної медицини України.

Основні наукові результати висвітлено в таких працях автора:

1. Гребеник Ю. С. Аналіз сучасного стану медичної освіти у коледжах Великої Британії / Ю. С. Гребеник // Международное сотрудничество в образовании в условиях глобализации : материалы второй международной научно-практической конференции. Часть 1 / отв. ред. В. М. Ефимова. – Симферополь : ДИАЙПИ, 2013. – С. 114–118.
2. Гребеник Ю. С. Вітчизняний досвід підготовки майбутніх медиків / Ю. С. Гребеник // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – № 3. – С. 176–180.
3. Гребеник Ю. С. Зміст формування комунікативної культури майбутніх медичних працівників у медичних коледжах США / Ю. С. Гребеник // Science and education a new dimension. Pedagogy and Psychology: by the support of Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe. – Budapest, 2014. – II (18), Issue 37. – С. 49–52.
4. Гребеник Ю. С. Коммуникативная направленность учебных программ при подготовке медицинских сестер США / Ю. С. Гребеник // Образование XXI века : сборник материалов Международной научно-практической конференции. – Витебск : ВГМУ, 2014. – С. 463–465.
5. Гребеник Ю. С. Коммуникативное воспитание студентов медицинского колледжа / Ю. С. Гребеник // Профессиональное образование сегодня: поиск, творчество, инновации : материалы межрегион. науч.-практ. конф. с междунар. участием, посв. 80-летию медколледжа НИУ «БелГУ» (г. Белгород, апрель 2012 г.) / Отв. ред. В. В. Кривецкий. – Белгород : ИПК НИУ «БелГУ», 2012. – С. 234–235.
6. Гребеник Ю. С. Комунікативна культура студента медичного коледжу як складова професійних якостей медичного працівника / Ю. С. Гребеник // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – № 5 (31). – С. 205–213.
7. Гребеник Ю. С. Комунікативна підготовка медичних сестер Великої Британії / Ю. С. Гребеник // Конкурентноспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи : матеріали восьмої міжнародної науково-практичної конференції / за ред. Саух І. В. – Житомир : Вид-во ЖФ КІБІТ, 2014. – С. 40–41.
8. Гребеник Ю. С. Комунікативна підготовка медичних сестер рівня RN та LPN у США / Ю. С. Гребеник // Гуманітарні науки та освіта у XXI ст. : матеріали VII Міжнар. читань пам'яті М. Матусовського – Міжнар. наук.-практ. конф. (Луганськ, 10–11 квіт., 2014 р.). – Луганськ : Вид-во ЛДАКМ, 2014. – С. 38–40.
9. Гребеник Ю. С. Комунікативна підготовка медичних сестер США для роботи з пацієнтами похилого віку / Ю. С. Гребеник // Освітній простір України : науковий журнал. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2014. – Випуск 4. – С. 86–91.
10. Гребеник Ю. С. Комунікативний метод у навчанні студентів медичних коледжів на заняттях з іноземної мови / Ю. С. Гребеник // Наука і освіта у

глобалізованому світі: традиції, сьогодення, перспективи : матеріали міжн. науково-практ. конф., 17–18 жовтня 2013 р., м. Умань. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2013 – Ч. 2. – С. 47–50.

11. Гребеник Ю. С. Культурна компетентність при підготовці медсестер-бакалаврів у США / Ю. С. Гребеник // Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість в умовах європейської інтеграції : зб. матеріалів XVII Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 25 квітня 2014 р. ; у 2-х т. / Редкол.: І. І. Тимошенко (відп. ред.) та ін. – К. : Вид-во Європейського університету, 2014. – Т. 1. – С. 74–77.

12. Гребеник Ю. С. Організація самостійної роботи студентів медичного коледжу / Ю. С. Гребеник // Використання новітніх технологій навчання як важливого чинника підвищення якості підготовки та розвитку особистості медичного спеціаліста : збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. – Суми : Сумський базовий медичний коледж, 2012. – С. 117–120.

13. Гребеник Ю. С. Особливості комунікативної підготовки студентів медичних коледжів США для роботи з психічнохворими пацієнтами / Ю. С. Гребеник // Педагогічна освіта: теорія і практика : збірник наукових праць (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Інститут педагогіки НАПН України). – Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д. Г., 2014. – Випуск 17 (2–2014). – С. 148–152.

14. Гребеник Ю. С. Особливості підготовки медичних сестер у Великій Британії та США / Ю. С. Гребеник // Педагогічне забезпечення творчої самореалізації особистості в інноваційній освіті : матеріали Міжрегіональної науково-практичної конференції з міжнародною участю (Суми, 21–22 листопада 2013 р.). – Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – С. 41–44.

15. Гребеник Ю. С. Особливості підготовки медичних сестер у Великій Британії, США та Україні / Ю. С. Гребеник // Педагогічна компаративістика – 2014: якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст : матеріали наук.-практ. семінару (Київ, 5 червня 2014 р.) / Інститут педагогіки НАПН України / За заг. ред. О. І. Локшиної. – К. : Педагогічна думка, 2014. – С. 133–135.

16. Гребеник Ю. С. Особливості підготовки медичних сестер у медичних коледжах України / Ю. С. Гребеник // Матеріали наукової конференції за підсумками науково-дослідної і науково-методичної роботи кафедр Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка у 2012 р. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – С. 251.

17. Гребеник Ю. С. Переваги інформаційно-освітнього простору при підготовці студентів медичних коледжів Сполученого Королівства / Ю. С. Гребеник // Єдиний інформаційний простір: стратегії інноваційного розвитку освітньої галузі : зб. наук. пр. за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції «Єдиний інформаційний простір: стратегії інноваційного розвитку освітньої галузі» (16 жовтня 2014 р.). – Дніпропетровськ : Вид-во «Інновація», 2014. – С. 52–53.

18. Гребеник Ю. С. Порівняльний аналіз сучасного стану підготовки студентів медичних коледжів України та США / Ю. С. Гребеник // Професіоналізм педагога в контексті європейського вибору України: якість освіти – основа конкурентоспроможності майбутнього фахівця : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Ялта (26–27 вересня 2013 р.). – Ялта : РВНЗ КГУ, 2013. – Ч. 1. – С. 37–40.

19. Гребеник Ю. С. Проблема виховання комунікативної культури молоді у творчій спадщині А. С. Макаренка / Ю. С. Гребеник // Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти ХХІ століття : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (11–12 березня 2013 року, м. Суми). – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – С. 251–253.

20. Гребеник Ю. С. Сучасний стан медичної освіти США / Ю. С. Гребеник // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія «Педагогіка і психологія» : збірник статей (Кримський гуманітарний університет). – Ялта : РВВ КГУ, 2013. – Випуск 41, частина 3. – С. 28–33.

21. Гребеник Ю. С. Сучасні тенденції формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США / Ю. С. Гребеник // Порівняльно-педагогічні студії : науково-педагогічний журнал. – Київ-Умань : ФОП Жовтий О.О., квітень–червень 2013. – №2 (16). – С. 180–185.

22. Гребеник Ю. С. Формування комунікативної культури студентів медичних коледжів у Великій Британії та США: організаційно-педагогічні основи : [Монографія] / Юлія Гребеник. – Суми : Вид-во СумДУ, 2015. – 200 с.

АНОТАЦІЯ

Козаченко Ю. С. Організаційно-педагогічні основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка МОН України, Суми, 2016.

З'ясовано організаційно-педагогічні основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії і США та можливості творчого використання елементів прогресивного американського та британського досвіду в контексті досліджуваної проблеми в Україні.

Окреслено теоретичні основи та виокремлено історичні етапи розвитку організаційно-педагогічних основ формування комунікативної культури студентів медичних коледжів у Великій Британії та США. Охарактеризовано нормативні основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США. Узагальнено змістові основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США. Виявлено процесуальні основи формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах Великої Британії та США. Визначено

можливості творчого використання елементів прогресивного американського та британського досвіду щодо формування комунікативної культури студентів у медичних коледжах України.

Ключові слова: формування комунікативної культури, студент медичного коледжу, організаційно-педагогічні основи, нормативні основи, змістові основи, процесуальні основи, медичні коледжі, Велика Британія, США.

АННОТАЦИЯ

Козаченко Ю. С. Организационно-педагогические основы формирования коммуникативной культуры студентов в медицинских колледжах Великобритании и США. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики. – Сумской государственной педагогический университет имени А.С. Макаренка МОН Украины, Сумы, 2016.

Раскрыты организационно-педагогические основы формирования коммуникативной культуры студентов медицинских колледжей Великобритании и США и возможности творческого использования элементов прогрессивного американского и британского опыта по формированию коммуникативной культуры студентов в медицинских колледжах Украины.

Определены теоретические основы и выделены исторические этапы развития организационно-педагогических основ формирования коммуникативной культуры студентов медицинских колледжей Великобритании и США. Охарактеризованы нормативные основы формирования коммуникативной культуры студентов в медицинских колледжах Великобритании и США. Обобщены содержательные основы формирования коммуникативной культуры студентов в медицинских колледжах Великобритании и США. Выявлены процессуальные основы формирования коммуникативной культуры студентов в медицинских колледжах Великобритании и США. Определены возможности творческого использования элементов прогрессивного американского и британского опыта по формированию коммуникативной культуры студентов в медицинских колледжах Украины.

Ключевые слова: формирование коммуникативной культуры, студент медицинского колледжа, организационно-педагогические основы, нормативные основы, содержательные основы, процессуальные основы, медицинские колледжи, Великобритания, США.

SUMMARY

Kozachenko Y. S. Organizational-Pedagogical Bases of Communicative Culture Formation of Medical Colleges Students in Great Britain and the USA. – The manuscript.

Thesis for the Degree of the Candidate of Pedagogical Science in Specialty 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics. – Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko. – Sumy, 2016.

The thesis is devoted to the the organizational and pedagogical bases of communicative culture formation of medical colleges students in Great Britain and

the USA and the possibilities of creative use of American and British progressive experience in the context of the research problem in Ukraine. The theoretical bases and historical stages of the organizational and pedagogical bases of students' communicative culture in medical colleges in the UK and the USA are outlined.

It is found out that communicative culture is seen as a social phenomenon and the component of person's development in the national scientific thought. Communicative culture is considered in the context of the organizational theory in the foreign research and is defined as strict norms and rules of corporate ethics. It is proved that this category is often replaced with the concepts of "communicative skills" and "communicative ability" in the medical vocabulary of Great Britain and the USA. It is determined that communicative culture formation is a complex process of person's development of communicative qualities, communicative knowledge, abilities and skills with the aim of realization them at practice.

The normative bases of students' communicative culture in medical colleges in the UK and the USA are characterized. The official documents were analyzed for forming measures and syllabuses that are directed with the aim of increasing the quality of students' communicative culture in order to outline the normative principles of students' communicative culture formation in medical colleges in the UK and the USA. The skills of interpersonal communication, effective interaction with the patient which is based on humane attitude and communicative skills are common to both countries.

The content bases of students' communicative culture in medical colleges of the UK and the USA are overviewed. The procedural bases for the development of students' communicative culture in medical colleges of Great Britain and the USA are explored. The state educational standards, curriculum and plans of medical colleges in Great Britain and the United States were analyzed to summarize the content and procedural bases of student's communicative culture. It is approved that common to both countries is the combination of high-quality clinical training with communicative one, that is aimed at communicative motivation formation and humanistic values, mastering communicative skills, techniques of verbal and nonverbal communication, the development of communicative independence, critical thinking and leadership qualities of a medical worker.

The procedural bases (strategies, principles, forms, approaches, methods and means) of communicative culture formation of medical students in the UK and the USA are analyzed. It is proved that procedural bases of the development of students' communicative culture in medical colleges of Great Britain and the USA are common. The possibilities of creative use of American and British progressive experience in the context of the research problem in Ukraine are revealed.

Keywords: communicative culture formation, student of medical college, organizational and pedagogical bases, normative bases, content bases, procedural bases, medical colleges, Great Britain, the United States of America.

Підписано до друку 12.02.2016. Формат 60×90/16. Гарн. NewTimes.
Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 7/16

Виготовлено на обладнанні ФОП Цьома С.П.
40002, м. Суми, вул. Роменська, 100
e-mail: tsp@list.ru
тел.: (066) 293-34-29